

ÎN TRE IDENTITATEA NAȚIONALĂ ȘI IDENTITATEA EUROPEANĂ

Asist. univ. drd. Gina Livioara GOGA
Universitatea "Danubius" din Galați

Abstract: *The context of european integration resulted in numerous questions and controversies regarding maintaining the national identity of each nation, once it will obtain the membership of the European Union.*

Many states saw this process as giving up the specificity of a certain nation, including the cultural tradition and the distinctive features of the national legislation, in favour of a new identity, based of different values. Based on the ambivalence of the national and European identity, the elements which define the unity are those who persist, determined by an „obvious ethno-cultural diversity”. In Europe, the cultural unity was considered to be a solution, the common traditions representing the ones that give personality to the European identity.

Keywords: *diversity, cultural tradition, European integration, European identity, national identity*

“Europa” a devenit cuvântul de ordine pe adresele web ale multor site-uri. O simplă căutare pe internet ne oferă cel puțin trei sute optzeci de milioane de trimiteri.

Dicționarul explicativ al limbii române face referiri la continentul “Europa” atunci când vorbește despre “europeni”, cuvântul provenind din termenul francez *européen*.

Unii autori au găsit un cuvânt cu multiple echivocuri.¹ Pe de o parte, “Europa” reprezintă expresia geografică a unui continent de sine stătător², fiind considerat cincimea vestică a Eurasiei. Edgar Morin preciza că Europa “nu a devenit o noțiune geografică decât în virtutea faptului că a devenit o noțiune istorică”.³

Pe de altă parte, “Europa” (în mitologie, una din iubitele lui Zeus) semnifică mai mult o definiție culturală, sens în care descrie *fizionomii* de cultură și civilizație.

Astăzi, cuvântul “Europa” se asociază cel mai des cu veritabila “construcție” europeană, termenii de “integrare”, “europenizare”, “armonizare”, făcând parte din viața “europenilor”, viitori cetățeni ai Uniunii Europene.

Sentimentul apartenenței implică o delimitare. Totuși, “unde începe Europa?”, se întrebă Tartler⁴, asemenea danezului plecat în “călătoria de un an”, a cunoașterii de sine, încercând totodată să răspundă la unele întrebări legate de motivul pentru care Europa este împărțită în “est și vest”, în “noi și ceilalți”, în “Orient și Occident” și care ar fi locul Europei în lume.

Înzestrat cu gustul pentru artă și călătorie, autorul inspectează, prin intermediul unor opere literare de excepție, întinderile geografice și bogățiile culturale ale unor civilizații europene surprinse fie de lupta pentru dobândirea independenței, fie de încercarea de a se debarasa de hegemonia otomană, austro-ungară sau, mai recent, de sistemul comunist. În mod surprinzător, ajungând pe meleagurile românești, unul din personajele lui Tartler identifică “semnul începutului civilizației europene”, acesta fiind “dat de un copil român - singurul care știe (după atâta lume întâlnită în decursul călătoriei) unde se află Danemarca. Cultura, drăgălășenia și mândria micului român l-au impresionat”.

¹ Robert, Frank, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, de René Girault, București, Editura Curtea Veche, 2004, p. 139.

² Continentul Europa este mărginit la vest de Oceanul Atlantic, la nord de Oceanul Arctic, la est de Munții Urali și râul Ural, de Marea Caspică, Munții Caucaz și Marea Neagră la sud-est și de Marea Mediterană la sud.

³ Morin, Edgar, *Gândind Europa*, București, Editura Institutului European din România, 2008, p. 71.

⁴ Tartler, Grete, *Europa națiunilor, Europa rațiunilor*, București, Editura Cartea Românească, 2001, pp. 139-155.

Acesta să fie oare locul României în Europa? Acela de a fi ea însăși? Sentimentul său de apartenență la “Europa” nu a avut nevoie de-a lungul timpului decât de renunțarea la izolarea produsă de regimul comunist, iar modul în care un popor poate elimina bariera de a fi considerat ca făcând parte din “ceilalți” este condiționat doar de *contextul politic, economic sau cultural*.

Referitor la nevoia de identitate națională, Tartler arăta că “o populație devine conștientă de existența națiunii sale prin istorie și sacrificii comune”, iar “principalul scop al identității (colective) într-o națiune este deosebirea de ‘ceilalți’, ca ‘inferiori’ și ‘noi’”⁵ Ni se par semnificative concluziile la care ajunge René Girault în studiul său cu privire la identitatea europeană, *care nu poate fi descoperită decât în cadrul istoriei europene și fără a o limita la secolul al XX-lea*.⁶ *Elementele de unitate ce persistă pe fondul unei diversități etnoculturale evidente* constituie “rezultatul și nu punctul de plecare al evoluției social-istorice europene”.⁷

José Ortega y Gasset⁸ surprindea faptul că naționalismul orientat altădată spre exterior se transformă astăzi într-un naționalism orientat spre interior, *fiecare popor fiind iritat de tot ceea ce este specific celuilalt popor, inclusiv modul de a scrie și de a gândi*.

Identitatea unui popor se raportează întotdeauna la un grup și presupune în ansamblu să fii altfel decât “ceilalți”. Ea se definește “pozitiv sau negativ, mai curând din perspectivele trecutului sau prezentului, decât ca o oglindă a viitorului”.⁹ În condițiile în care identitatea națională este mai puternică decât alte identități, apar rivalități sau, dimpotrivă, identitatea națională se îmbină cu acestea.

R. Frank abordează chiar problematica ambivalenței identității, analizând de această dată identitatea europeană alături de cea națională, într-un context în care conflictul între popoare ar crea o oarecare ură față de “ceilalți”. Exemplul dat pare să ne convingă atunci când este vorba de veteranii și prizonierii de război, a căror suferință creează mai degrabă “legături și o conștiință a similitudinii”, adică o identitate europeană.

Nevoia de identitate sau de conștiință europeană nu a apărut oricum.

Astăzi, studiile identității naționale în context european abundă dintr-un naționalism izvorât din mai multe motive. Pe de o parte, este vorba de o rezistență la tot ce este nou. Pe de alta parte, națiunile nu înțeleg ce este Uniunea Europeană. Apoi, nu departe sunt amintirile care ne trimit la consecințele celui de-al doilea război mondial, care au divizat Europa.

În contextul globalizării, aspectele privind diversitatea etnică, lingvistică și culturală a popoarelor Europei apar în prim plan atunci când se analizează perspectivele integrării în Uniunea Europeană.

Atunci când vorbea despre Europa, Paul Magonette¹⁰ o descria ca fiind *o putere fără înfățișare*. Astăzi, Uniunea Europeană nu este altceva decât “un sistem politic orizontal, în cadrul căruia organe separate încearcă să se influențeze reciproc.” Magonette descrie acest sistem încercând să-i surprindă slăbiciunile în domeniul responsabilității politice generate de o construcție comunitară situată între federalism și interguvernamentalism. “*Aparent e destul loc deocamdată în Uniunea Europeană pentru diferite naționalități, cu diferite voințe, suficient loc pentru ca integrarea să se producă în ritmul și de la nivelul dorit. Chiar dacă, în curând, noi naționalități din est vor intra în arena. Crearea unei identități europene poate decurge după modelul identităților naționale sau prin metode cu totul diferite. Iar dacă populațiile nu “simt” încă, într-o mai mare măsură, sensul integrării, acest lucru înseamnă că deocamdată Uniunea se bazează prea mult pe o elită care nu transmite suficient informația. Nu toată lumea a aflat că Uniunea Europeană înseamnă altceva decât globalizare. Ci, dimpotrivă, reprezintă un forum unde poate fi exprimată, ca într-un zilnic referendum, propria convingere, aceea care dă lumii energie, forță motorie și credibilitate.*”¹¹

Discordia și războiul între popoarele Europei par să nu fi fost soluția rezolvării problemelor politice, economice sau culturale ale acestora.

⁵ Tartler, Grete, *op. cit.*, p. 8.

⁶ Girault, René, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Editura Curtea Veche, 2004, p. 174.

⁷ Humă, Ioan, *Drept comunitar, Partea generală*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 2007, p. 9,10.

⁸ Gasset, José y Ortega, *Europa și ideea de națiune*, București, Editura Humanitas, 2002, p. 24.

⁹ Robert Frank, *op. cit.*, pp. 140-141.

¹⁰ Magonette, Paul, *Europa, statul și democrația*, Editura Institutul European, București, 2005, p. 242.

¹¹ Tartler, Grete, *op. cit.*, p. 12.

Purtând numele unui *întreg geopolitic și cultural mai mult sau mai puțin abstract* și fiind “dintotdeauna admirată tocmai pentru diversitatea sa (culturală, lingvistică, religioasă, politică)”, apare întrebarea dacă “*identitatea națională este amenințată de globalizare, sau, dimpotrivă, va ieși întărită din această confruntare?*”¹²

“Europa s-a micșorat” în perioada de dominație a statelor europene de Marile Puteri mondiale, însă “micșorarea sa geografică a conferit un relief și o densitate extraordinară diversităților și bogățiilor sale culturale”.¹³ *După al doilea război mondial se remarcă însă că diferențele existente între societățile europene încep să se estompeze, formându-se o tendință de omogenizare a societăților, care însă nu a fost privită cu ochi buni.*¹⁴ De aici practic începe să se cristalizeze ideea potrivit căreia o construcție comunitară solidă se poate face prin omogenizare culturală și cum “nici o civilizație nu se răspândește fără luptă”¹⁵, nu puține au fost momentele în care construcția comunitară a resimțit blocajul.

Dacă în cazul Asiei “ideea unei omogenități culturale cuprinzătoare” a avut succes, în Europa însă “aura de spațiu a toleranței multiculturale” se menține în continuare.¹⁶ “Noua conștiință europeană este din ce în ce mai sensibilă la diversitatea culturală fără seamăn a Europei”, fiind înțeleasă ca un *patrimoniu comun al europenilor, o bogăție policulturală.*¹⁷ Tristă este modalitatea de cunoaștere a bogăției patrimoniului cultural, pe care europenii îl constată mai mult prin conștientizarea amenințării. Iar Morin amintește în acest context de “*omogenizarea moravurilor și de standardizarea culturală*” care vine dinspre America. Pe aceeași linie au venit ideile de federalizare a Europei, respinse de unele sentiment naționaliste, dar puternic agreeate de state precum Marea Britanie, ale cărei tendințe de caracterizare a Europei din perspective culturale nu au fost niciodată preponderente.

Chiar dacă, “*în plan demografic, socio-istoric, religios și etico-metafizic, continentul nostru a prezentat elemente semnificative de unitate pe fondul unei diversități etnoculturale evidente*”, în edificiul european de astăzi se poate întrevedea o convergență în cadrul diferitelor domenii în care statele europene au activat.¹⁸

Crearea unui spațiu public european, ca rezultat al convergenței dintre state, aduce în discuție nu doar aspecte teoretice privind legislația comunitară, ci și *rivalități* mai vechi între adepții conservării identității naționale a statelor în fața fenomenului europeanizării și simpatizanți ai soluției supranaționale, federaliste.

În același timp, apartenența la fondul european, văzută ca produs al istoriei în care fiecare popor probabil că s-a luptat cu celălalt pentru a-și păstra integritatea teritorială, a asigurat se pare succesul construcției europene și a dovedit că, o *identitate națională puternică nu poate fi decât parte a soluției, și nu obstacol în calea identității europene, astfel încât doborârea barierei să se facă prin formarea unor tradiții comune.*¹⁹

“În Europa culturală lucrul cel mai fragil este acela care constituie bogăția ei: diversitatea”.²⁰

Bibliografie:

1. Gasset, José y Ortega, *Europa și ideea de națiune*, București, Editura Humanitas, 2002;
2. Girault, René, *Identitate și conștiință europeană în secolul al XX-lea*, București, Editura Curtea Veche, 2004;
3. Humă, Ioan, *Drept comunitar, Partea generală*, București, Editura Didactică și pedagogică, 2007;
4. Magnette, Paul, *Europa, statul și democrația*, București, Editura Institutul European, 2005;
5. Morin, Edgar, *Gândind Europa*, București, Editura Institutului European din România, 2008;
6. Tartler, Grete, *Europa națiunilor, Europa rașiunilor*, București, Editura Cartea Românească, 2001;
7. Toffler, Alvin, *Al treilea val*, București, Editura Politică, 1983.

¹² *ibidem*, p. 7.

¹³ Morin, Edgar, *op. cit.*, p. 155.

¹⁴ Girault, René, *op. cit.*, p. 36.

¹⁵ Toffler, Alvin, *Al treilea val*, București, Editura Politică, 1983, p. 131.

¹⁶ Tartler, Grete, *op. cit.*, p. 6.

¹⁷ Morin, Edgar, *op. cit.*, p. 156.

¹⁸ Humă, Ioan, *op. cit.*, pp. 9-10.

¹⁹ Tartler, Grete, *op. cit.*, pp. 10-11.

²⁰ Morin, Edgar, *op. cit.*, p. 159.